

LUNDS
UNIVERSITET

Missbruk under graviditet

-En kvalitativ studie av gravida kvinnors LVM-domar

Av My Almkvist & Jennie Andersson

Kandidatuppsats (SOPA 63)

Antal ord: 13397

Handledare: Lars B Ohlsson

ABSTRACT

Author: My Almkvist & Jennie Andersson

Title: Substance abuse during pregnancy- A qualitative study of pregnant females in Care of Abusers Act (LVM) verdicts [Translated title]

Supervisor: Lars B Ohlsson

Assessor: Anders Östnäs

The aim of this study was to examine convictions regarding the Care of Abusers act in the Swedish administrative court. The focus has been on judgements where female substance abusers have been pregnant at the time of conviction. The study has audited, through the courts convictions, what the social services, the administrative courts and the female client has argued about the pregnancy. We have audited 28 different judgements in this study, and a total of eight different categories was found to analyze. These categories have been used to enable a further understanding of the pregnancies relevance in the judgement and the societies view of substance abuse during pregnancy. Our conclusion is that the three different parties have a different approach when mentioning the pregnancy and when they connect it to an argument regarding the womans need of care. The social services have in greater extent a will to protect the fetus from future consequences of the womans substance abuse. The administrative court was shown to be more apprehensive in their mentioning of the fetus and for the most part referred to that the Care of abusers act can't be used to protect the fetus from substance abuse related damages during pregnancy. The female referred to her pregnancy as something positive and for the most part she stated in the judgements that she was more motivated to stay sober and therefor saw no need to be convicted to compulsory care.

Key Words:

Substance abuse, Care of abusers act, pregnancy, Swedish administrative court, social services

Förord

Vi vill ta detta tillfälle i akt att tacka varandra för gott samarbete och många skratt under uppsatsens skrivande. Vi tackar även vår handledare Lars Ohlsson för värdefulla råd och snabb återkoppling och respons på våra frågor.

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1:1 Problemformulering	4
1:2 Syfte.....	6
1:3 Frågeställningar	6
2 Bakgrund	6
2:1 Lagstiftningen.....	7
2:2 Samhällelig diskussion om införande av ny lagstiftning.....	7
2:3 Missbrukets påverkan på fostret	8
2:4 Norge	9
3 Kunskapsläget	10
3:1 SIS-rapport gällande gravida missbrukare inom tvångsvård.....	11
3:2 Socialstyrelsen granskning av förvaltningsrättsliga domar	12
3:3 Granskning av socialnämndens LVM-utredningar.....	12
3:4 Studier kring legitimering av tvångsvård.....	13
3:5 Kvinnors berättelse om graviditet och missbruk	15
4 Teoretiska utgångspunkter	16
4:1 Paternalism.....	16
4:2 Genus	17
5 Metod	18
5:1 Val av metod.....	18
5:2 Urval och avgränsningar.....	19
5:3 Metodens tillförlitlighet	19
5:4 Tillvägagångssätt	20
5:5 Etiska övervägande.....	21
5:6 Arbetsfördelning.....	22
6 Resultat- empiri och analys	23
6:1 Hur graviditeten nämns.....	23
6:2 Motivation till att bryta sitt missbruk	25
6:3 Argument som förstärker allvarlighetsgraden av missbruket.....	27
6:4 Skydd för det ofödda fostret	29
6:5 Kvinnans psykiska och fysiska hälsa kommer att förvärras	31
6:6 Graviditetens betydelse vid bedömningarna.....	33
6:7 Utfallet av ansökan	35
7 Slutdiskussion	37
7:1 Sammanfattande slutdiskussion.....	38
7:2 Egna reflektioner och förslag till framtida studier.....	39
8 Referenslista	41
9 Bilaga	44

1 Inledning

1:1 Problemformulering

I Sverige har det sedan 1981 varit tillåtet att tvångsvårda missbrukare enligt Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. I november 2016 vårdades 384 personer enligt denna lag och av dessa var knappt en tredjedel kvinnor (Socialstyrelsen 2017). För att omhändertas enligt LVM måste du till följd av missbruk av alkohol eller narkotika utsätta din fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara, löpa en uppenbar risk för att förstöra ditt liv eller kunna komma att skada dig själv eller någon närstående. Under 2009 lade regeringen fram propositionen DS 2009/19 där de föreslog att det skulle finnas möjlighet att tvångsvårda missbrukande gravida kvinnor till skydd för det ofödda fostret. I nuvarande svensk lagstiftning räknas ett foster inte som en juridisk person och innefattas därför inte i begreppet närstående. Ämnet har debatterats i propositioner och statliga utredningar sedan 1981 då den första LVM-lagen trädde i kraft (Gustafsson 2002). Reitan och Weding (2012) beskriver att lagförslaget från 2009 var inspirerat av Norges socialtjänstlag, *Lov om sosiale tjenester*, där möjligheten att tvångsvårda en missbrukande gravid kvinna till skydd för det ofödda fostret har funnits sedan 1996. Regeringen valde att inte gå vidare med förslaget då det fanns flertalet argument som talade emot ett införande av en ny lag. Ett av argumenten emot förslaget var svårigheten forskningen har med att fastställa vid vilken mängd alkohol och narkotika är skadligt för ett foster. Forskning kring ämnet visar att små mängder av alkohol *kan* skada ett foster och att ett foster *kan* påverkas negativt av narkotika. Det finns dock foster som klarar sig helt utan skador även när deras moder haft ett tungt alkohol- eller narkotikamissbruk (English et al. 1997, Hulse et al. 1997a, Hulse et al. 1997b, Steffne & Geraghty 2017, Statens folkhälsoinstitut 2009). Ytterligare ett dilemma är om fostrets rättigheter ska komma före kvinnans rätt till självbestämmande och personlig integritet (Socialstyrelsen 2007).

Hur missbrukande gravida kvinnor ska bemötas är en fråga som många diskuterats inom politiken sedan införandet av LVM. Dessa politiska förslag saknar ofta empiriskt underlag om de kvinnor som vårdas under tvång och som har ett allvarligt missbruk. Tidigare studier inom området har ofta begränsningar kring antalet observationer, tidsram eller geografisk sträckning (Trulsson 2006, Storbjörk 2010, Reitan 2011). Men det finns också studier som har försökt kartlägga gravida kvinnor inom LVM-vården. Socialstyrelsen (2007) genomförde mellan åren 2004–2006 en studie där de tittade på 31 förvaltningsrättsliga domar enligt LVM

där den missbrukande kvinnan varit gravid. Studien kunde konstatera att förvaltningsrätten i de flesta av domarna endast tog kvinnans hälsa i beaktande men de fann också undantagsfall där även fostrets hälsa hade en påverkan på utgången av domen. Reitan och Weding (2012) utförde en studie där de mellan åren 2001–2009 bland annat tittade på 150 domar från missbrukande gravida kvinnor. I granskning av domarna kunde de se att det inte var ovanligt att socialnämndens argument bestod av att påpeka att kvinnan i framtiden kommer må psykiskt dåligt om hon på grund av sitt missbruk kommer ge bestående skador på sitt barn. De tittade även på förvaltningsrätten hänsynstagande och kunde konstatera att rätten i vissa fall tar hänsyn och förstärker behovet av vård på grund av graviditeten, ibland konstateras enbart graviditeten och i andra fall avvisas argumenten kring graviditeten helt. Reitan (2011) påpekar vikten av att fortsätta studier kring denna relativt lilla grupp då kunskapen som finns måste fortsätta breddas.

Trulsson (2003) har i sin forskning kring synen på kvinnor visat att det ofta finns föreställningar och förväntningar på hur en kvinna ska vara och hur hon ska bete sig. Kvinnors användande av alkohol har genom historien präglats av att användandet eller framförallt berusandet av drycken bryter mot den syn samhället har på kvinnan. Kvinnan anses vara ansvariga för hemmet och inneha rollen som den omsorgsfulla modern. Moderskap är något som ska ligga i kvinnans natur och hennes instinkt ska vara att ge ovillkorlig kärlek och vårda sitt barn (Klee 2002, Trulsson 2003). Där det finns tankar och idéer om hur kvinnor ska vara och bete sig växer också risken för att avvikande beteenden kommer skapa stigmatisering kring kvinnor och deras alkoholvanor. Reitan (2011) skriver att allt ställs på sin spets vid ett omhändertagande enligt LVM då samhällets normer, rättssystemets essenser och akuta etiska dilemman möter varandra i domstolen. Beslut ska fattas där de inblandade parterna troligen inte kan komma undan sina egna föreställningar om kvinnor, missbruk, graviditet, föräldraskap och självbestämmande. Gunnarsson och Svensson (2009) beskriver att rätten företräder mer i samhället än bara lag och ordning, den kan ses som en representation för hur samhället och dess medborgare är.

I denna studie vill vi få en ökad förståelse av hur missbrukande gravida kvinnor behandlas i det svenska rättssystemet och hur kvinnorna beskriver sitt eget vårdbehov. Genom Reitans och Wedings (2012) studie kan vi konstatera att förvaltningsrätt och socialnämnd använder sig av olika argument vid beskrivning av graviditet i domar och graviditetens relevans för tvångsomhändertagande av en gravid missbrukare. Mot bakgrund av detta riktar studien

intresset mot den argumentation som förs i LVM-domar och hur dessa kan belysa rättssystemet och samhällets syn på missbrukande gravida kvinnor. Utöver det kommer studien fördjupa sig inom kvinnornas egna ord om graviditeten och på vilket sätt kvinnan kopplar graviditeten till sitt missbruk och behov av behandling.

1:2 Syfte

Syftet med studien är att genom analys av förvaltningsrättsliga domar gällande LVM få en djupare kunskap om hur missbrukande gravida kvinnor bedöms inom det svenska rättssystemet.

1:3 Frågeställningar

1. Hur argumenterar socialnämnden respektive förvaltningsrätten för omhändertagande enligt LVM av en missbrukande gravid kvinna?
2. Hur beskriver socialnämnden den missbrukande gravida kvinnans vårdbehov i förvaltningsrättsliga domar enligt LVM?
3. Hur beskriver kvinnan sitt eget vårdbehov under graviditeten i förvaltningsrättsliga domar enligt LVM?

2 Bakgrund

Kapitlet inleds med en redovisning av vad LVM innefattar och vilka kriterier som måste uppfyllas för att kunna dömas enligt denna lag. Sedan presenteras den kritik som har funnits mot att införa nya kriterier i lagen. Lagförändringen hade inneburit att en missbrukande gravid kvinna hade kunnat omhändertas till skydd för det ofödda fostret. Förslagen och kritiken visar olika åsikter som finns i samhället kring omhändertagande av missbrukande gravida kvinnor. Vidare presenteras hur ett foster påverkas av missbruk och en utvärdering kring Norges införande av en lag för omhändertagande av missbrukande gravida kvinnor. Kapitlet avslutas med en bakgrund kring synen på kvinnan och missbruket i samhället.

2:1 Lagstiftningen och LVM-domars uppbyggnad

Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall är tänkt som en komplettering och ett undantag från socialtjänstlagen (2001:453). Socialtjänstlagens (SoL) grund bygger på respekt för människors självbestämmande och integritet. Insatserna enligt SoL utgår ifrån frivillighet och medgivande från klienten. Undantagen för principerna om självbestämmande och integritet sker när socialtjänsten anser att vårdbehovet inte kan tillgodoses genom frivilliga former och nödvändig vård ges oberoende av den enskildes samtycke (LVM 1988:870). Förvaltningsrätten beslutar om vården ska genomföras efter socialtjänstens ansökan. När lagen stiftades fanns det ursprungligen möjlighet att inledningsvis omhänderta en person i två månader med möjlighet till förlängning i två månader. Lagen har sedan dess utökat vårdtiden och idag finns det enligt lagstiftningen möjlighet till omhändertagande i upp till sex månader. Vård i frivilliga former ska dock ske i öppnare former så snart det finns möjlighet till detta. För att kunna dömas enligt LVM krävs det ett fortgående missbruk av alkohol eller flyktiga lösningsmedel och att vårdbehovet inte kan tillgodoses på frivillig väg. Sedan ska ett av tre alternativ i lagens tredje paragraf uppfyllas där du antingen ska utsätta din fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara, löpa en uppenbar risk att förstöra ditt liv eller att du kan komma att allvarligt skada dig själv eller någon närstående(ibid.).

LVM-domar är som regel uppbyggda på liknande sätt. Inledningsvis presenteras socialnämndens utredning med information om varför de har ansökt om ett omhändertagande. Socialnämnden kan också komplettera sin ansökan med läkarintyg om de exempelvis vill ha styrkt klientens fysiska och psykiska status. Efter det följer presentation av klientens egna ord om hen väljer att uttala sig under rättegången, detta kan ske genom ombud eller från personen själv. Slutligen uttalar sig förvaltningsrätten kring deras bedömning som ofta inleds med genomgång av kriterierna för LVM. De går sedan igenom de viktigaste delarna av socialnämndens ansökan och bemöter den tilltalades ord. Sedan avslutar de domen med att sammanfatta om klientens situation kan anses uppfylla kriterierna för LVM och om ansökan ska bifallas eller avslås.

2:2 Samhällelig diskussion om införande av ny lagstiftning

I problemformuleringen till denna studie diskuteras viljan i samhället att komplettera nuvarande LVM-lagstiftning för att ge ökat skydd till ofödda barn och minska antalet barn

som föds med skador till följd av moderns missbruk. I SoU 1981:6 anförs de tre huvudsakliga motargumenten som framkommit mot införandet av en ny lagstiftning till skydd av ett ofött barn. Dessa argument har återkommit i senare diskussioner hos regering och socialstyrelsens utredningar och betänkanden. Det första argumentet gäller osäkerheten i vilken grad alkohol skadar ett foster. Det oklara forskningsläget har varit ett huvudargument kring varför tvångsåtgärder inte kan appliceras med hänvisning till missbrukets konsekvenser på fostrets utveckling. Det andra argumentet diskuterar oron kring att missbrukande kvinnor skulle börja undvika mödravårdscentraler, med rädsla för att bli anmälda av sjukvårdspersonal och bli tvångsomhändertagna som konsekvens av det. Argument tre fokuserar på kvinnans rätt till självbestämmande och rätt till sin egen kropp. Vidare förs även en diskussion kring tillämpning av LVM utifrån moderns psykiska hälsa, som en del i att skydda fostret. I SoU 1981:6 framför Socialberedningen att kvinnan kan komma att skadas psykiskt vid insikten om att hon skadat sitt barn genom missbruk. Vidare i utredningen beskrivs även att graden av allvaret i missbruket ska tas i beaktande om kvinnan inte tar uppehåll från missbruk under graviditeten. Missbruket anses då ligga utanför hennes kontroll och att kvinnan är i behov av vård.

2:3 Missbrukets påverkan på fostret

För många är det en självklarhet att inte använda alkohol eller narkotika under en graviditet på grund av risken att barnet kan påverkas av substanserna. På grund av att det är relativt ovanligt att gravida kvinnor missbrukar under graviditeten finns det också en liten mängd forskning som visar effekterna av missbruk. Det finns tankar om att sådan forskning kan vara oetisk eller praktisk omöjlig att utföra på ett kontrollerat sätt. Samtidigt har man konstaterat att barn som föds från en missbrukande moder kan få stora skador (SBU 2001).

Forskare har varit intresserade av att kunna fastslå vid vilken mängd alkohol kan anses vara skadligt för ett foster och leda till konsekvenser efter födsel. När forskningen startades fanns en bild av att skador uppkom efter ett tungt och kroniskt drickande. Det har sedan visat sig vara en felaktig bild då skador kan uppkomma från små mängder alkohol om fostrets utsätts vid känsliga perioder (Statens folkhälsoinstitutet 2009). Enbart några få studier har haft tillräckligt stort material när det gäller fostrets påverkan av narkotika. Det som har

konstaterats är att alkohol har större påverkan på ett foster än narkotika men att narkotika kan ge skador på fostret (SBU 2001).

2:4 Norge

En kort presentation av norsk lagstiftning inom studiens problemområde är relevant då utformningen av deras tvångslagstiftning har inspirerat propositionen DS 2009:19 (Reitan 2011). Regeringen ville genom lagförslaget möjliggöra tvångsvård av missbrukande gravida kvinnor för att skydda fostret från skador av alkohol och droger. Norge har sedan år 1996 genom sin socialtjänstlag, *Lov om sosiale tjenester*, och tvångsvårdsparagraf §6-2a möjlighet att omhänderta en gravid missbrukare för att skydda fostret. Genom denna paragraf kan även ett kvarhållande av den missbrukande modern ske under resterande delen av hennes graviditet. Omhändertagandet kan ske oberoende av missbrukets skadeverkan på modern om det är sannolikt att barnet kommer till skada. I paragrafen framkommer att målet med tvångsomhändertagande ska vara att begränsa eventuella skador på fostret till följd av missbruket, hjälpa modern att bli av med sitt missbruk och möjliggöra att modern på ett tillfredsställande sätt kan ta hand om sitt barn (Reitan 2011). Lundeberg et al. (2010) har genomfört en utvärdering av norsk socialtjänstlag och granskade då användningen utav paragraf §6-2a. Det som framkom var ett lågt antal missbrukande kvinnor som omhändertogs enligt paragrafen, som exempel nämns 12 verkställda beslut år 2001 med en ökning till 29 stycken år 2009.

2:5 Kvinnligt missbruk och graviditet

Som en del i förståelsen kring synen på kvinnors missbruk och hur samhället hanterar detta är den historiska utvecklingen viktig. Karin Trulsson (2006) beskriver synen på kvinnan som den goda modern som tar hand om hushållet och barnen. Att vara en god moder ökar kvinnans sociala värde och ger därmed ökad motivation till nykterhet under graviditet och barnets uppväxt. Graviditeten och föräldraskapet kan verka som en ingång till en samhällsgemenskap. En del i synen på en god moder handlar även om en stor skam om moder och barn blir skilda ifrån varandra. Relation till familj och samhället har större fokus för kvinnor, både under missbruk och behandling (Trulsson 2006). I en statlig granskning av missbruksvården framkommer att kvinnor i högre grad än män beskriver sina barn som

anledning till vändpunkten i att frånga ett aktivt missbruk. Utredningen påvisar att kvinnor i ett skede av föräldraskap är mer mottagliga för behandling. Historiskt sett har kvinnan druckit mindre än mannen och kvinnlig berusning har haft en stark koppling till förlorad kontroll i jämförelse med mannen (SoU 2004).

3 Kunskapsläget

I detta kapitel redogörs för tidigare studier inom området. Då området är relativt litet finns det en begränsning i den kunskap som funnits att tillgå. Studien fokuserar på svensk forskning eftersom den utförs i den svenska kontexten och det är från denna lagstiftning domarna studien granskar kommer ifrån. Inledningsvis presenteras den största rapporten som har gjorts kring granskning av gravida kvinnors LVM-domar. Rapporten, skriven av Therese Reitan och Linda Weding (2012), är av stor relevans för studien då det är det mest liknande undersökningen som har utförts och de har i sin rapport haft tillgång till ett stort material. Vidare presenteras en liknande studie från socialstyrelsen som innehåller mindre information och enbart belyser domstolens skäl för avgörande men som ändå bidrar med ytterligare underlag för analysen. Studien tittar sedan på en granskning av LVM-domar skriven av Annika Staaf (2004) som beskriver skillnaden i kvinnors och mäns domar samt förekomsten av barn i utredningarna. Därefter presenteras två undersökningar från intervjuer med socialsekreterare och chefer inom socialtjänsten som hjälper oss få en djupare förståelse för hur och varför socialnämnden resonerar som de gör i sina ansökningar. Slutligen presenteras två studier om kvinnors berättelser om graviditet och missbruk där kvinnans perspektiv och tankar kommer fram.

Vid sökandet efter forskning till kunskapsläget har två sökmotorer använts, SwePub och LubSearch och avancerade sökningar har gjorts för att finna forskning som är peer-reviewed. Exempel på de sökord som har använts inkluderar substance abuse, LVM, missbruk, graviditet, socialtjänst, legitimering. Tidigare rapporter inom området har också varit till stor hjälp genom att bidra med relevanta referenser till andra studier, forskare och artiklar som berör forskningsområdet. Vidare har också google använts för den forskning som är relaterat till socialstyrelsens rapporter.

3:1 SIS-rapport gällande gravida missbrukare inom tvångsvård

Efter regeringens förslag från 2009 om ändring i LVM-lagen startade Statens institutionsstyrelse (SiS) en studie kring ämnet. Studien *Gravida missbrukare inom LVM-vården* skriven av Therese Reitan och Linda Weding (2012) hade som syfte att kartlägga och beskriva omständigheterna kring graviditeterna samt redovisa utfallet av graviditeterna mellan åren 2000–2009. De ville också undersöka hur socialnämnden och domstolar beaktade graviditeten vid beslut om tvångsomhändertagande. Reitan och Weding (2012) beskriver att förvaltningsrätten i domarna sammanfattar socialnämndens utredning och ordagrant nämner valda delar. Likaså tar de med kvinnornas anförande i rätten samt läkarutlåtande. Detta analyseras sedan och blir en dom. Det som är intressant är att när socialnämnden har kännedom om en graviditet tas detta ofta upp i domarna, men förvaltningsrättens analys av den informationen kan variera. Reitan och Weding (2012) beskriver att det finns exempel på att graviditeten har tagit stor plats i socialnämndens ansökan samt i den muntliga förhandlingen men där förvaltningsrätten har valt i domen att inte återge det exakta ordet graviditet. Istället benämns kvinnans situation som exempelvis "prekär" i sammanfattningen av ansökan i domen. Förvaltningsrätten har i de fallen lagt fokus vid att beskriva i domen varför frivilliga insatser inte har fungerat och varför det inte är realistiskt med frivilliga behandlingar. Fokuset i domen kan tyda på att de vill få situationen att bli mer juridiskt gångbar och därav dämpa fokus på graviditeten som ursprungligen varit anledningen till LVM-ansökan.

Resultat från Reitans och Wedings (2012) studie visade att graviditeten hade olika stor betydelse i domarna. Studien kunde hitta exempel där det enbart konstaterades att kvinnan var gravid och i andra domar avvisades det helt att graviditeten går att ta hänsyn till. Det förekom fall där socialnämnden hänvisade till att kvinnan skulle må psykisk dåligt om hon hade orsakat skador på sitt barn på grund av missbrukat. Förvaltningsrätten förstärkte i vissa domar socialnämndens argument och tog hänsyn till graviditeten. Studien har också funnit domar där socialnämnden avbryter en ansökan om LVM på grund av en abort eller att kvinnan har fött barnet. Reitan och Weding (2012) har även kunnat se influenser från SoU DS 1981:6, där utredarna formulerar att missbruket bör anses som allvarligt om kvinnan inte avstår från användande av alkohol och droger under graviditeten. Kvinnan har då förlorat kontrollen över sitt missbruk och är i behov av vård. Reitan och Weding (2012) tittar även på hur kvinnor i LVM-domar nämner sin graviditet. Kvinnorna anför graviditeten som en motivation för att

vara nyktra och drogfria. En del av kvinnorna visar också på en rädsla för att fortsätta sitt missbruk och skada eller döda fostret. Socialnämnden beskriver även i ett antal domar att missbruk under graviditet kan leda till fosterskador och påverka barnets hälsa, vilket socialnämnden har tagit hänsyn till vid LVM-ansökan.

3:2 Socialstyrelsen granskning av förvaltningsrättsliga domar

Socialstyrelsen (2007) genomförde inom ramarna för sin rapport *Gravida kvinnor med missbruk och barn som lever i familjer med missbruksproblem* en studie av 31 förvaltningsrättsliga domar mellan åren 2004–2006, där missbrukande kvinnor varit gravida. Rapporten tittar enbart på hur LVM har tillämpats i domarna och utgår från domstolens skäl för avgörande. Förvaltningsrätten tog i de flesta av fallen endast hänsyn till kvinnans egna hälsa, enbart i två domar kunde det härledas till att även fostrets mående tagits i beaktande. En upptäckt var att förvaltningsrätten i tre domar tog med fostret i bedömningen om vård kunde bedrivas på frivillig väg eller om tvångsvård ansågs nödvändigt. En förvaltningsrätt hänvisar också till risk för att närstående ska skadas, där socialstyrelsen i rapporten anser det oklart om de hänvisar till fostret (Socialstyrelsen 2007). Studien har sina brister då det inte går att finna en mer utförlig beskrivning av hur deras granskning är genomförd samt vad de utgått från i deras analys. Resultatet redovisas kort i texten och kan enbart konstatera några få fall där domstolens tagit hänsyn till fostret i skälet för avgörandet.

3:3 Granskning av socialnämndens LVM-utredningar

Annika Staaf (2004) har genomfört en analys av socialnämndens LVM-utredningar. Totalt innehöll studien 137 utredningar genomförda mellan åren 1993 till 2001. Studien beskriver skillnaden i beskrivning av män och kvinnor, samt förekomsten av barn i utredningen. I utredningar gällande kvinnliga missbrukare är det högre förekomst av att deras barn nämns i utredningen i jämförelse med utredningar gjorda på män. Det beskrivs i 4 av de 31 utredningar som granskades från Lundens LVM-hem att kvinnorna var gravida. Det förekom inte i någon utredning information gällande om en manlig klient skulle bli förälder. Staaf (2004) anser att det är intressant då män i lika stor grad borde vara aktuella som blivande föräldrar eller ha barn sedan tidigare. Vidare visar undersökningen att kvinnor och framförallt yngre kvinnor, i högre grad blir omedelbart omhändertagna. Granskningen av socialnämndens

utredningar visar på att kvinnans partner och livssituation oftare omnämns på ett moraliserande och dömande sätt, ett exempel är hur de tar hand om sina barn. Synen på kvinnors livssituation är mer moraliserande och kvinnor kan inte i lika hög grad avvika från den samhälleliga synen på "normalt" leverne. Staaf (2004) påvisar att socialnämnden ofta brister i sina utredningar. Socialnämndens utredningar är vinklade och beskrivning av de omständigheter som talar emot ett tvångsomhändertagande saknas till stor del. Kvalitén på utredningarna anses vara beroende av vilken socialsekreterare som varit ansvarig. Likaså påverkas LVM-utredningen av socialnämndens behov av att till förvaltningsrätten stärka de omständigheter som ligger till grund för vårdbehovet. Detta gör socialnämnden för att rättfärdiga ett tvångsomhändertagande. Avslutningsvis konstateras följande:

"När utredningsdiskursen utgår från exempelvis schabloniserande bilder av manligt och kvinnligt, gammal och ung i stället för den enskildes unika levnadsomständigheter, riskerar utfallet att bli kränkande för individen" (Staaf 2004 s.162).

3:4 Studier kring legitimering av tvångsvård

Weddig Runquist (2012) har i studien *Legitimering av tvångsvård* genomfört intervjuer med klienter och socialsekreterare gällande synen på LVM och hur de rättfärdigar tvångsvården. Utifrån dessa intervjuer har han urskilt tre idealtyper hos socialsekreteraren som kan exemplifiera när ingripandet sker och synen på klienten i olika skeden av missbruk. Första idealtypen är "föräldern" som ingriper främst mot unga kvinnor, för att skydda mot destruktiva män. Socialsekreteraren ser på klienten som värnlöst offer, som befinner sig i dåliga miljöer. Utöver det innefattar även idealtyperna "polisen" samt "brandmannen" (ibid.). "Polisen" ingriper när klienten är utåtagerande och en fara för omgivningen. Klienten har varit "olydig" mot socialtjänsten och fokus är på klientens negativa beteende. Socialtjänsten ser på klienten som "skurk" och farlig, där det skapas en brist på trovärdighet hos klienten och hen ifrågasätts. "Brandmannen" ingriper när det är en akut situation och det finns fara för klientens liv, såsom försämrad hälsa. Socialtjänsten har en syn på klienten som "stackare" och "hjälplös". Dessa idealtyper är inte statiska, utan socialsekreteraren kan variera mellan dessa typer under kontakten med klienten och under utredningens förfarande. Det innebär att idealtyperna är kontextbundna. Vidare diskuterar också Runquist (2012) socialsekreterares reaktion när klienten inte motsätter sig tvångsvård. Socialsekreteraren kan då tolka in detta

som ett tecken till godkännande från klienten och att tvångsvården är befogad. Dessutom diskuteras ett homeriskt tvång som innebär att tvångsåtgärder genomförs med klientens godkännande, klienten kan till och med uppmuntra sådana åtgärder. Detta leder oftast till att klienten medverkar i utformandet av vården, vilket bidrar till att tvångsvården anses mer legitim och befogad (ibid.).

I artikeln *"Man får inte suppa ihjäl sig enligt svensk lagstiftning!"* försöker Jessica Palm (2009) hitta en förståelse för hur socialtjänsten som representerar tvångslagstiftningen LVM resonerar kring användandet av denna tvångsvård. Hon genomför intervjuer med socialsekreterare och chefer inom socialtjänsten för att få en klarare bild av vilken målsättning de har kring tvånget och vad tvånget kommer att bidra med. Genom intervjuerna vill hon i förlängningen också förstå varför tvångsvård fortfarande används över individens självbestämmande och jämlikhet. Vad som framgår av intervjuerna är att huvudmålet för klienterna är att bli helt drogfria men att tvångsvården kan vara till enbart för att få klienterna att överleva. Den totala rehabiliteringen som målsättningen siktar mot, anser Palm (2009), kommer från en lång svensk tradition där det enda sättet för att återfå kontroll är avhållsamhet. Intervjuerna visar dock att socialsekreterarna vet att målet kan vara svårt att nå och de förväntar sig inte att alla kan vara drogfria. Framförallt beskriver Palm (2009) att socialsekreterare vill satsa på att de yngre klienterna kommer ifrån sitt missbruk och argumenterar därför för att det är där de vill lägga kommunens pengar. De uttrycker att de vill kunna rädda de yngre klienterna medan de vill ge de äldre ett drägligt liv. Satsningen på de yngre är på grund av att de inte längre tror på rehabilitering hos de äldre och att den långsiktiga målsättningen för LVM då inte är rimlig. Däremot finns det en motsättning även i att sätta för unga klienter på LVM-hem då risken för att institutionaliseras och hamna bland mer erfarna missbrukare anses vara en risk (ibid.).

Palm (2009) beskriver att det finns två typer av socialsekreterare, en som litar på sin klient in i det sista när klienter uppger motivation och en som inte väljer frivillig behandling om det tidigare har misslyckats. Den senare väljer att tvinga in klienten i vård även fast de kanske är medvetna att detta inte kommer att ge något resultat. Det finns uttalande från den sistnämnda typen av socialsekreterare om stolthet när de ingriper och anser att de socialsekreterare som väntar för länge struntar i människornas behov. Studien konstaterar att frihetsprincipen som innebär att människor ska få bestämma över sig själva inte diskuteras hos socialsekreterarna och att den kanske är oförenlig med tvånget som lagstiftningen innebär. Palm (2009)

diskuterar att synen på tvångsvård är bunden till kontext, jämförs Sverige och Danmark i diskussionen kring frihetsprincipen kan det utläsas att den är mer dominerande i den danska kontexten kring missbruk. Studien kan också konstatera att Sverige är det land i Skandinavien där paternalismen (Se 4:1) används mest inom tvångslagstiftning och att Danmark är det land den används minst i. Samtidigt kan det konstateras att den svenska socialsekreteraren inte anser att tvång är en önskan men att de uttrycker att det är nödvändigt. Samtliga socialsekreterare anser att tvånget är ett sätt att visa att de tar sitt ansvar. De vill hjälpa de klienter som inte klarar sig själva och enligt Palm (2009) visar det tydligt att det paternalistiska och normaliserande tankesättet har vunnit över frihetsprincipen. Hon beskriver också att det svenska samhället visar vikten av autonomi och att människorna ska klara sig själva och fatta sina egna beslut så länge besluten och valen anses vara ”bra” eller ”normala”.

3:5 Kvinnors berättelse om graviditet och missbruk

I sin avhandling *Dans på lina* beskriver Karin Trulsson (2006) kvinnors syn på föräldraskap och drogfrihet, som en del i denna forskning har hon genomfört två gruppintervjuer med totalt 38 kvinnor. Kvinnorna beskriver att graviditeten blev en vändpunkt, där önskan fanns om att trappa ner på missbruket under graviditeten, alternativt ta ett uppehåll. I studien framkommer att en stor del av missbrukande mödrarna återföll i missbruk några månader efter barnets födsel (ibid.). Kvinnorna berättar om en rädsla för att skada fostret i magen genom sitt missbruk. Genom dessa beskrivningar berättar Trulsson (2006) att samhällsidealet med den nyktra och kontrollerade kvinnan blir tydligt. Missbruk och graviditet anses inte höra samman. Kvinnornas önskan om att leva upp till samhällsidealet framhävs också i Trulssons (2006) forskning. Kvinnorna berättar också att de ser ett behov av stöd från samhället och närstående under graviditeten för att bibehålla nykterheten och föda ett friskt barn. Det framkommer positiva effekter av stödinsatser och likaså negativa effekter när dessa uteblir. Kerstin Söderström (2011) har i sin forskning stärkt detta argument, där bland annat missbrukande kvinnor beskriver graviditeten som hoppingivande och motiverande för en drog- och alkoholfri graviditet. I Söderströms (2011) studie framkommer att kvinnorna hade funderingar och rädsla kring hur missbruket hade påverkat fostret och funderingar kring om deras barn skulle bli omhändertaget efter födseln. De kvinnor i studien som hade varit aktuella inom tvångsvården såg det som ett effektivt sätt att skydda fostret, men att det hade en negativ inverkan på deras framtida föräldraskap. Studien lyfter även fram vikten av stöd

från professionella, då det hos missbrukande kvinnor kan finnas brist på ett stabilt och drogfritt socialt nätverk (ibid.).

4 Teoretiska utgångspunkter

Då syftet med studien är att analysera gravida kvinnors LVM-domar har begreppet paternalism använts för att belysa synen på tvång utifrån detta teoretiska begrepp. LVM är en tvångsvårdslagstiftning med starkt ingripande ifrån staten, genom att applicera begreppet paternalism i analysen ges en ökad förståelse för synen på varför samhället ingriper till skydd för individen. Även Yvonne Hirdmans (2001) tankar om genus används för att belysa synen på den missbrukande kvinnan och hennes ställning i samhället. Då syftet med studien är att belysa en fråga som endast berör kvinnor ger en teori som behandlar kvinnoroller en ökad möjlighet för förståelse av de omständigheter som påverkar kvinnans egna syn på graviditet men även samhällets attityd till kvinnan.

4:1 Paternalism

Paternalismen är ett teoretiskt begrepp som i denna studie kan medverka till förståelse av hur staten involverar sig i medborgarnas välmående. Erik Blennberger (2005) ger exempel på paternalism som ett uttryck för ett starkt statligt ansvar och inflytande över individens välfärd. I dagens samhälle är tvångsvård av missbrukare ett bra exempel på hur paternalism får uttryck. Gällande lagar rättfärdigas sådana tvångsingripanden genom att det anses ge goda konsekvenser och ligger i det bästa intresset för individen. Argumentationen mot det paternalistiska tankesättet är hur detta påverkar individens rätt till frihet och självbestämmande. Detta resonemang återkommer i de funderingar som lyfts i samband med tvångsomhändertagande av gravida missbrukare. Blennberger (2005) skriver att paternalism är åtgärder gentemot en person där dennes vilja bortses från, till fördel för vad omgivningen anser ger personen ökad välfärd. Blennberger (2005) resonerar kring att det troligen behöver finnas vissa paternalistiska influenser i ett samhälle, då en stat utan denna syn på ansvar för individen riskerar att bli likgiltig inför omsorgen av sina medborgare. Det optimala är istället att hitta en balans mellan statligt involverande i välfärden, individens egenansvar och självbestämmande.

Paternalism är ett begrepp Hans Swärd och Bengt Starrin (2006) beskriver som ett inskränkande av en persons självbestämmande och rättigheter, utifrån omvärldens syn på det bästa för personen. Det kan vara en socialarbetare som fattar ett beslut åt en klient, utifrån socialarbetarens åsikter om det bästa för klienten och bortser från klientens egna vilja. I det professionella sociala arbetet kan det förklaras som att socialarbetaren intar rollen som expert och anser att individen själv inte har förmåga att fatta eller veta vilka beslut som är bäst. Paternalism kan sägas vara ett perspektiv på makt, en över- och underordning mellan den hjälpsökande individen och den professionella (ibid.). Det handlar även om synen på de människor som är i behov av stöd. Deras problem reduceras till synen på individen som sjuk eller avvikande och som offer. I dagens sociala arbete kan det paternalistiska konstateras i de krav på motprestationer som finns, där det ställs större krav på individen för att få hjälp. Det är mer skyldigheter än rättigheter. Synen på tvång idag visar även att myndigheter anser sig ha rätt att bedöma vad som är bäst för individen och ligger i dennes intresse (Swärd & Starrin 2006).

4:2 Genus

Genus är studiens andra teori som används då den har fokus på kvinnor och deras ställning i samhället. Det finns en skillnad på manligt och kvinnligt missbruk och hur detta bemöts inom det professionella sociala arbetet. Eftersom det är kvinnor som är gravida ser vi det som relevant att belysa vilka effekter detta kan ha för synen på kvinnliga missbrukare. Yvonne Hirdman (2001) vill med begreppet genus beskriva att människor tillskrivs olika feminina eller maskulina egenskaper utifrån vilket kön personen tillhör. Begreppet lyfter fram att det finns en över eller underordning mellan könen, där kvinnan historiskt har haft en lägre social ställning. Genus kopplar samman det biologiska könet med kultur och anser att samhället medverkar kring att konstruera en uppfattning om män och kvinnors beteende. Hirdman (2001) beskriver att begreppet genus framkom då ett behov fanns att förstå vad som ligger bakom skapandet av "hon" och "han". Genus förklarar också hur män och kvinnor är delaktiga i att skapa och upprätthålla makt- och underordning mellan könen. Till genus har även det sociala könet kunnat kopplas, där det biologiska inte dikterar det sätt män och kvinnor beter sig på utan genus vill förklara att det är samhället som skapar och vidhåller stereotypa tillskrivningar av män och kvinnor. Vidare diskuterar Hirdman (2001) det stereotypa genuskontraktet, som kan ses innebära ett kulturellt nedärvt kontrakt mellan könen.

Det är en överenskommelse som definierar den struktur män och kvinnor lever under och som skapar ett tvång med åtskilda förpliktelser, skyldigheter och rättigheter. Hirdman (2001) analyserar också i sin text den relation som historiskt kan ses ha skapat det mönster som är styrande för relationen mellan man och kvinna. Hirdman (2001) kallar det för den naturliga ordningen och det handlar om att kvinnor ses skapad för att vara moder, föda barn och ta hand om hemmet. Mannen har ansvar för kvinnan om hon utför detta och skyddar henne. Kvinnan är mannens tillhörighet vilket är grunden för den underordning som levt kvar över tid.

5 Metod

I det här kapitlet beskrivs hur studien har genomförts och hur empirin har blivit insamlad. Motivering kring metodval förs i kapitlet och det målinriktade urval som har använts presenteras. Slutligen diskuteras de etiska överväganden som har gjorts.

5:1 Val av metod

Denna studie har använt en kvalitativ metod. Den kvalitativa metoden lämpar sig bra när en studie utgår ifrån begrepp såsom förståelse, värderingar och normer i olika sammanhang. Det är också den forskningsmetod som på bästa sätt är anpassad till att få en förståelse för olika gruppers livsvillkor (Ahrne & Svensson 2011). Intresset ligger i förståelse av människors upplevelser och uppfattningar av ett samhälleligt fenomen. I den kvalitativa metoden riktar sig studier ofta inte till en stor del av befolkningen, ett fåtal individers berättelse kan vara viktiga för den omvärldsförståelse som den kvalitativa forskningen genererar. Det är den individuella tolkningen av omvärlden som blir viktig och som den kvalitativa forskningen intresserar sig för (Bryman 2011). Denna studie generaliserar inte till en större massa, utan genom exempel fall ges en inblick i komplexiteten av hur en missbrukande gravid kvinna behandlas i dagens samhälle. Boreus (2011) beskriver att analys av texter kan förklaras som en studie av uttryck för rådande föreställningar och relationer i ett samhälle. Vidare bidrar även texter och dokument till att vidhålla rådande föreställningar och upprätthålla identiteter hos de personer som dokumenten behandlar.

5:2 Urval och avgränsningar

Denna studie använder ett målinriktat urval. Ett målinriktat urval innebär att studiens författare väljer ut sin empiri med direkt hänvisning till att den har relevans och kan besvara studiens frågeställningar (Bryman 2011). I studien har urvalet gjorts genom en insamling av förvaltningsrättsliga domar. Kriterierna för domarna som använts i undersökningen är att de behandlar ämnet LVM och att den tilltalade är en gravid kvinna. Domar har hittats genom sökorden "LVM" tillsammans med något av orden "gravid", "graviditet" och "väntar barn".

Det målinriktade urvalet har gjorts då benämningen av graviditet i domarna är relevant för att frågeställningarna ska kunna besvaras. Den problematik studien undersöker är fokuserad på en specifik grupp i samhället, vilket gör att datainsamling har inriktats därefter. Insamlingen av domarna har skett genom Karnov, en elektronisk juridisk databas. Alla tilltalade i domarna är myndiga, då LVM endast är applicerbart på personer över 18 års ålder. En avgränsning har gjorts till domar som uppfyller studiens kriterier och är daterade mellan åren 2013–2017. Sammanlagt har 28 domar studerats. Studien har inget bortfall, då det målinriktade urvalet har gjort att endast relevanta domar har valts ut i datainsamlingen.

Studien har gjort ett urval i att domarna enbart behandlar LVM enligt 4§ vilket är de domarna som är ett vanligt beredande av vård. LVM går också att ansöka om enligt 13§ vilket innebär ett omedelbart omhändertagande. Dessa domar innehåller ofta mindre information och kvinnans ord finns inte alltid med då dessa inte har hunnit hämtas in under den akuta situationen. Ett omedelbart omhändertagande enligt 13§ fastställs också av ett beredande av vård enligt 4§ vilket innebär att informationen som framkommer i det omedelbara omhändertagande också framgår i den fastställande domen.

5:3 Metodens tillförlitlighet

Ett vanligt krav för att kunna mäta en studies tillförlitlighet är den grad av reliabilitet som finns, vilket innebär att andra forskare ska kunna genomföra studien med samma resultat (Bryman 2011). I studien används dokument, vilka läsarna kan ta del av och själva bedöma. Då studien är kvalitativ är reliabiliteten begränsad, då kontextens och individens betydelse är stor för utfallet i en studie. Istället kan detta bedömas med ett annat kvalitativt begrepp, överförbarhet, för att säkerställa kvalitén på forskningen (Bryman 2011). Studien har genom

att vara tydlig och utförlig i beskrivning av materialet och den kontext som har studerats gjort att läsarna själva kan ta ställning till om resultaten är överförbara till andra sociala kontexter. I studien presenteras därför genomgående citat för att exemplifiera de argument som framförs i domarna. Genom att vara tydliga med tillvägagångssättet och det material som använts ökar även trovärdigheten då en kontroll kan ske av de uppgifter som har samlats in. Bryman (2011) beskriver att tillförlitlighet också ökar när en studie visar på en transparens i redovisningen av empiri och tillvägagångssätt i analysen. Gällande denna studies externa validitet finns det begränsningar i att kunna överföra resultatet till andra sociala sammanhang. Här framhävs dock att resultaten kan ge insikt i hur kvinnor behandlas inom rättssystemet och vilka faktorer som kan påverka. Studien har inte som mål att få resultat som kan generaliseras till större grupper, utan ämnar undersöka detta specifika problem för ökad kunskap i en komplex social kontext som ett fåtal individer berörs av sett till den svenska populationen i stort.

En brist i vårt material är att vi enbart kan hitta de domar där graviditeten på något sätt har nämnts. Till skillnad från Reitan och Weding (2012) har vi inte haft tillgång till socialnämnden utredning, kvinnornas journaler eller liknande vilket gör att vi inte kan veta om det finns fall där graviditeten inte alls har nämnts.

5:4 Tillvägagångssätt

Efter insamlingen av empirin genom databasen Karnov skrevs alla domar ut för att få en bild över vilket material som fanns att tillgå. Studien har sedan utgått ifrån det Bryman (2011) kallar etnografisk innehållsanalys, förkortat ECA. En etnografisk innehållsanalys är ett tillvägagångssätt för analyser av dokument och texter genom utvinnandet av kategorier och teman. När ett antal kategorier eller teman blivit förutbestämda inför granskning av forskningsmaterialet är det lättare att kunna behålla ett objektivt förhållningssätt till den text som ska analyseras. Kravet på tillvägagångssättet kan liknas med ett observationsschema där man innan observationen ska utforma ett tydligt fokus på exakt vad eller vem som ska analyseras (Bryman 2011).

Från början skapades en frågeställning genom formulering av ett problem och en forskningsfråga. Sedan lästes fem domar igenom för att kunna utvinna kategorier som studien utgår från i det resterande material. Kategorier som då kunde hittas var nämnandet av

fosterskador, kvinnans psykiska hälsa på grund av skador på fostret, större behov av stabilitet på grund av graviditet, att graviditet är relevant eller inte relevant för omhändertagande av kvinnan samt förvaltningsrättens uteblivande av kommentar kring graviditet. ECA tillåter även att under undersökningens gång inkludera andra variabler och kategorier som framkommer i granskningen av materialet. Detta är den största skillnaden mellan ECA och en vanlig innehållsanalys och har gett studien möjligheten att lägga till och förändra kategorier som från början inte har framkommit eller som senare har ansetts vara intressant (Bryman 2011).

De kategorierna som utvunnits användes sedan för att koda domarna. Överstrykningspennor användes för att färgmarkera texten utifrån de olika kategorierna. En färg har använts som övrig kategori där graviditeten har nämnts på något sätt men inte infaller i de förutbestämda kategorierna. Denna övriga färg resulterat i följande tillägg - hur graviditeten beskrivs av parterna, kvinnans motivation, argument för tvångsvård. Totalt åtta kategorier användes för att koda materialet. Efter kodningen har statistik förts över i hur många domar de olika kategorierna nämns för att få en övergripande bild över hur ofta förekommande de olika argumenten är. Studien har utgått från de olika parterna, socialnämnden, förvaltningsrätten och kvinnan när statistik har förts för att se vilken part det är som nämner argumenten. Då det finns fall där flera kategorier nämns i samma dom har vissa domar hamnat i flera kategorier i statistiken.

5:5 Etiska övervägande

Etiska övervägande bör alltid finnas med i samhällsvetenskapliga studier då det kan innebära en inskränkning för individer samt skada deltagarna om informationen hanteras felaktigt. Bryman (2011) samt Vetenskapsrådet (U:Å) utgår ifrån fyra etiska principer som all forskning bör följa. Dessa principer är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Informationskravet innebär att deltagarna får information om undersökningens syfte, relevant information under studiens gång och att studiens utförare meddelar att deltagandet är frivilligt. Samtyckeskravet innebär att deltagarna har rätt att bestämma om de vill delta i studien. Konfidentialitetskravet innebär anonymisering av personerna i studien och att de uppgifter som framkommer ska förvaras så att ingen obehörig

får åtkomst. Nyttjandekravet betyder att den information som framkommer i forskningen enbart får användas i forskningssyfte.

Ett etiskt övervägande som är viktigt handlar om anonymitet och att studiens författare bör ta hänsyn till konfidentialitetskravet som finns (Svedmark 2012). I denna studie är det problematiskt att skydda kvinnorna eftersom de domar som används är offentliga handlingar. Offentliga handlingar innebär att de som önskar kan begära ut domar eller ta del av informationen på annat sätt. Det innebär att de personuppgifter och övrig information gällande individerna i domarna finns tillgängliga för hela samhället och fullständig konfidentialitet går därför inte att uppnå. Vi anser dock att nyttan av en granskning är viktig för en grupp som är så liten och marginaliserade i samhället då kunskapen om gruppen måste kunna breddas. Värdet av denna studie som hanterar offentliga domar anser vi därför är högre än ett eventuellt ingrepp i människors liv. Vidare innebär offentliga dokument att samtycke inte har krävts vid användandet av domar i denna uppsats (Svedmark 2012). För minskat intrång i kvinnornas privatliv kommer studien inte att benämna kvinnorna vid deras riktiga namn. Vidare presenteras målnummer till de domarna som har använts i studien i bilaga för att en utomstående part ska kunna granska informationen och därmed ge studien ökad trovärdighet.

5:6 Arbetsfördelning

Då studien har två författare ska arbetsfördelningen redovisas. Stor vikt har lagts vid att båda författarna ska vara delaktiga i slutresultatet av varje kapitel och därför har flertalet gemensamma korrekturläsningar genomförts. Då uppsatsen består av flertalet delar har en uppdelning gjorts av grovarbetet för varje kapitel, där en av författarna har haft större ansvar för exempelvis insamlandet av information. Efter grovarbetet har den personen som inte ansvarat för skrivandet läst igenom kapitlet och kommit med förslag kring förändringar och tillägg, detta innebär att både Jennie och My varit delaktiga i alla delar av uppsatsen. Metodkapitlet och analysen är exempel på kapitel som har skrivits gemensamt och ingen uppdelning har skett.

6 Resultat- empiri och analys

I det här kapitlet presenteras det empiriska material utifrån de 28 domar som ingår i studien. Studien använder sig av en integrerad modell vid presentation av empiri och genomförande av analys, vilket innebär att analysen och empirin inte har blivit uppdelade i separata kapitel. Empirin och analysen presenteras efter sju olika rubriker 1) *Hur graviditeten nämns* 2) *Motivation till att bryta sitt missbruk* 3) *Argument som förstärker allvarlighetsgraden av missbruket* 4) *Skydd för det ofödda fostret* 5) *Kvinnans psykiska och fysiska hälsa kommer att förvärras* 6) *Graviditetens betydelse vid bedömningarna* 7) *Utfallet av ansökan*. Det inledande kapitlet presenterar hur socialnämnden och förvaltningsrätten nämner graviditeten. Kapitlet ger en inblick i hur stor plats graviditeten egentligen får i domarna. De följande sex rubrikerna är de huvudsakliga upptäckterna som vi har funnit i empirin och utgår från de kategorier som vi från början kodat vårt material genom.

Empirin presenteras genom citat från förvaltningsrättsliga domar. För att läsaren ska kunna härleda citaten till domar har förkortningar skapats som kännetecknar varje dom. Förkortningar har fått uppbyggnad K för kvinna istället för namn, följt av siffra för specifik dom. Målnummer för varje dom kopplat till förkortningen presenteras sedan i bilaga.

6:1 Hur graviditeten nämns

I domarna skiljer sig socialnämndens uttalanden om graviditet från varandra. I nästan alla domar konstaterar socialnämnden graviditeten på ett eller annat sätt. I cirka en tredjedel av domarna nämns graviditeten enbart med en konstaterande mening. Följande citat ur domar visar hur socialnämnden konstaterar graviditeten:

”Hon väntar barn i 6:e månaden.” (K15), ”[K9] är gravid i 5:e månaden och väntas föda sitt barn i månadskiftet juni-juli.”[sic!], ”[K26] är gravid.”

I de domar där socialnämnden väljer att enbart konstatera graviditeten med en mening lägger de sedan fokus på att beskriva och förklara kvinnans missbruksproblematik. De förklarar varför hon utsätter sig själv eller någon annan närstående för en risk. Förvaltningsrätten väljer i majoriteten av domarna att inte nämna graviditeten alls, särskilt i de domar där

socialnämnden enbart har konstaterat graviditeten. I dessa domar fokuserar rätten enbart på kvinnans missbruksproblematik och övriga situation. I de domar där förvaltningsrätten valt att nämna graviditeten väljer de antingen att benämna att graviditeten inte är relevant för avgörandet, att kvinnans motivation till drogfrihet kan ifrågasättas på grund av fortsatt missbruk eller i undantagsfall ange att graviditeten är relevant för behovet av vård.

Reitan och Weding (2012) har funnit fall där informationen som anges i domen har dämpat fokus på graviditet och ersatt ordet graviditet med andra benämningar. Då vår empiri saknar hela utredningarna från socialnämnden kan denna studie inte belysa vad domstolen har valt att inte ta upp. Det finns dock belägg för att det även i denna studies domar kan förekomma nedtoning av graviditetens betydelse. Vi kan nedan se ett exempel där förvaltningsrätten enbart har valt att beskriva att frivilliga insatser tidigare inte har fungerat i domskälen och att kriterierna är uppfyllda men inte utvecklar på vilket sätt.

“Genom utredningen är det klarlagt att [K15] har ett fortgående blandmissbruk som hon är i behov av vård för att komma ifrån. Det är vidare klarlagt att [K15] till följd av missbruket utsätter sin fysiska och psykiska hälsa för allvarlig fara och att hon kan befaras att allvarligt skada sig själv. Förutsättningarna för att bereda [K15] vård enligt LVM föreligger således om inte behövlig vård kan ske under frivilliga former.”

Staaaf (2004) beskriver att socialsekreterare kan vinkla utredningar för att utfallen ska gå deras väg. På samma sätt kan vi ovan se att förvaltningsrätten väljer att utelämna information som gör att domen följer de juridiska kraven för LVM. Förvaltningsrätten har en stor makt i samhället då det är de beslutar om tvångsvård samt skriver domarna. Det gör att kontrollerandet av domarna blir begränsat och det krävs tillgång till hela materialet för att få en klar bild av om domen följer lagen eller inte. Blennberger (2005) beskriver att det måste finnas en balans mellan staten och dess medborgare. En balans som kan rubbas om staten döljer information för sina medborgare och vinklar människors situationer, så att de själva kan bestämma över vad som är bäst för individen. Då är det av vikt att även instanser som förvaltningsrätten granskas för att säkerställa individers rättigheter.

Sammanfattningsvis kan vi se att det finns en bredd av hur stor plats graviditeten får i domarna. Socialnämnden benämner i majoriteten av domarna graviditeten på något sätt

medan förvaltningsrätten är mer restriktiv i sina resonemang och nämner oftast inte fostret i sitt domslut.

6:2 Motivation till att bryta sitt missbruk

I majoriteten av domarna kan vi se att kvinnorna själva benämner sin graviditet och att detta nu är en motivation för dem att själva bryta sitt missbruk på frivillig väg.

”Hon mår mycket bättre nu och hon är alltjämt fast besluten att bli av med sitt missbruk och fokusera på sitt ofödda barn.” (K23), ”Att hon ska få barn är en stark motivation för henne att hålla sig nykter.” (K25)

Tidigare forskning stärker resonemanget ifrån kvinnorna och bekräftar att graviditeten ger ökad motivation (Trulsson 2006, Söderström 2011). Reitan och Weding (2012) har i sin rapport konstaterat att kvinnor benämner sin graviditet som motivationsingivande och att de ser det som en självklarhet att avstå från droger och alkohol under graviditeten. Utifrån detta går det att diskutera bilden av kvinnan som moder och hur starkt samhällets krav påverkar dessa uttalande från kvinnorna. Vi använder oss av detta tankesätt kring föräldraskapet då det kan ses starta redan under graviditeten. Rollen som förälder är en möjlighet att få delta i samhällsgemenskap och frångå tidigare vanor (Trulsson 2006).

Flertalet av kvinnorna i Trulssons (2006) studie berättar att rollen som förälder gav motivation och ett nytt fokus vilket hjälpte avståndstagandet från droger och alkohol. Kvinnorna faller in i könsstereotypa mönster (Hirdman 2001) genom sin vilja att vara nyktra och drogfria och önskar att anpassa sig till modersrollen. En kvinna som missbrukar under graviditet uppfyller inte de moderliga förpliktelseerna som samhällskulturen förväntar sig vilket får konsekvenser för hur samhället ser på henne. Detta innebär att om kvinnan avviker från könsrollen kan det få konsekvenser. Dessa konsekvenser förstärker synen på vilka beteenden som anses accepterade och samhället vidhåller de ursprungliga synsätten på vad manligt och kvinnligt innebär. En maktordning blir tydlig, då kvinnan är utlämnad till samhällets värderingar och det stereotypa genuskontraktet som kvinnan behöver inrätta sig efter (Hirdman 2001). Kunskapsläget påvisar att missbrukande kvinnor blir utsatta för samhällets ogillande när deras levnadsförhållande inte sammanfaller med förespråkandet av

nolltolerans gällande droger och alkohol under graviditet. Om detta tankesätt appliceras på de missbrukande gravida kvinnorna kan de uppfatta att det inte anses accepterat och uttalar sig därför kring viljan att förändras för att inte stigmatiseras ytterligare i rättssystemet.

I tre av domarna ser vi att kvinnan frivilligt går med på tvångsvård då hon vill komma ifrån sitt missbruk på grund av att hon är gravid. I dessa fall vill de att förvaltningsrätten ska avgöra om deras missbruk är så pass allvarligt att det kan vara nödvändigt med tvångsvård.

Motivationen verkar här vara så pass stark att det inte spelar någon roll om vården blir på tvång eller på frivillig väg. Målet är bara att avbryta missbruket på grund av det kommande barnet. Söderström (2011) beskriver att ett samhälleligt stöd under missbruket och graviditet ökar chanserna till nykterhet och drogfrihet, i domen nedan ser kvinnan möjligheter istället för restriktion när det kommer till tvångsvård.

”[K23] medger bifall till nämndens ansökan och begär att målet avgörs på handlingarna. Hon mår mycket bättre nu och hon är alltjämt fast besluten att bli av med sitt missbruk och fokusera på sitt ofödda barn.”

Detta är vad Runquist (2012) beskriver vara ett homeriskt tvång. Det faktum att kvinnan ger bifall till tvångsvården legitimerar socialnämnden och förvaltningsrättens ingripande i kvinnans självbestämmande då hon ger sitt godkännande. Detta kan som Swärd och Starrin (2006) beskriver vara det eftersträvansvärda paternalistiska synsättet i ett samhälle. När kvinnans önskemål samstämmer med statens syn på bästa ingripande för hennes välfärd blir det en god balans i ingripandet.

I detta kapitel framkommer tydligt hur kvinnan ser på sitt vårdbehov under graviditeten. Det kommande barnet ökar motivationen hos kvinnan att avstå från droger och alkohol. De beskriver att vårdbehovet minskar, då det genom graviditeten ser det som självklart att förändra sin livsstil. Flertalet av kvinnorna anser att det inte finns behov av tvångsvård och att vården kan ske på frivillig väg. Synen på hur en kvinna ska agera som moder bli tydligt, likaså att kvinnorna vill anpassa sig till dessa samhälleliga normer. Könsroller är starka när det kopplas till föräldraskap och samhällets ogillande framkommer när dessa roller bryts vilket får konsekvenser för en missbrukande gravid kvinnas ställning i samhället.

6:3 Argument som förstärker allvarlighetsgraden av missbruket

Som Reitan och Weding (2012) presenterar kan tecken på att inte kunna avbryta ett missbruk trots vetskapen om konsekvenserna påvisa att missbruket anses vara allvarligt. Att inte kunna sluta missbruka under en graviditet kan därför visa skillnaden mellan vad ett bruk och ett missbruk är. I de domar vi undersökt har vi funnit två domar där socialnämnden anser att missbruket kan anses vara allvarligt på grund av att kvinnan har vetat om konsekvenserna men ändå inte kunnat välja bort det framför barnets eller sin egen hälsa.

“Hon är medveten om att hennes missbruk är skadligt för barnet men har trots detta inte kunnat bryta missbruket innan hon omhändertogs.” (K12)

I citatet visar socialnämnden att kvinnan har varit oförmögen att sluta missbruka trots att hon vet att missbruket är skadligt för barnet. För att kunna legitimera tvångsvården krävs det att ansökan bevisar att kvinnan är i behov av den vård som socialnämnden anser att hon är. Som Staaf (2004) beskriver så kan utredningar vara vinklade så att vårdbehovet stärks och tvångsvården då rättfärdigas. Här finner socialnämnden bevis för att missbruket är allvarligt i och med att kvinnan inte kan ändra sitt beteende fast hon är medveten om att missbruket kommer att få konsekvenser för henne och hennes barn.

I socialnämndens uttalande kan Hirdmans (2001) tankar om att kvinnan ska vara den goda modern skönjas på sättet socialnämnden argumenterar för att kvinnan borde tänka mer på konsekvenserna för hennes framtida barn. Detta anser de borde varit tillräckligt för att kvinnan ska ha slutat missbruka. Socialnämnden har genom att konstatera att kvinnan är medveten om konsekvenserna förstärkt allvarlighetsgraden av kvinnans missbruk. De har också rättfärdigat tvångsvården genom det paternalistiskt tankesätt som Swärd och Starrin (2006) beskriver då de har ansett att vården borde ligga i kvinnans intresse. Kvinnan bör rimligtvis se behandling som positivt då hon vet vad ett fortsatt missbruk kommer att få för konsekvenser för hennes barn. Vidare stärks också den moraliserande tonen när ordet “trots” används i formuleringarna och indirekt omtalar vilket levnadssätt kvinnan borde ha som gravid. Staaf (2004) skriver att det är vanligare i LVM-utredningar gällande kvinnor att de omtalas på ett moraliserande sätt.

När kvinnan gör uttalanden som inte överensstämmer med hennes handlingar, kan det ge en förändrad inställning hos socialsekreteraren och synen på kvinnans missbruk blir förändrad (Runquist 2012). När hon uppger att hon inser skadeverkningarna på fostret och fortsätter missbruka blir detta ett tecken på förlorad kontroll över missbruket. Socialsekreterarens tillit till klienten ifrågasätts när kvinnan fortsätter missbruka efter att hon uppgett motivation till att sluta. Det kan ge konsekvenser i form av att socialsekreteraren får en förändrad inställning till kvinnan och blir "polis" som ska tillrättavisa henne (ibid.). Konsekvensen kan bli ett tvångsomhändertagande då socialsekreteraren anser att kvinnan har straffat ut sig när frivilliga insatser har misslyckats. Eftersom kvinnan har varit "olydig" och "ljugit" ger detta legitimitet för ett tvångsingripande. Socialsekreteraren anser sig bedöma vad som är bäst för kvinnan och vad som ligger i hennes intresse enligt det paternalistiska tankesättet som Swärd och Starrin (2006) beskriver.

Förvaltningsrätten argumenterar också för missbrukets allvarlighetsgrad. Som studien tidigare visat beskriver ofta kvinnan att hennes egen motivation till att sluta missbruka är hög på grund av graviditeten. Detta anser förvaltningsrätten i två domar kan visa att de bedömer kvinnans missbruk som allvarligt. Kvinnorna själva har uppgett att de har motivation till att sluta missbruka men det finns bevis från socialnämnden att de fortsatt använda sig av alkohol eller narkotika även efter vetskapen om graviditeten.

"[K27] uppger att hon kommit till insikt och att hon numera, framförallt efter att hon har blivit gravid, har en stor motivation till att bryta sitt missbruk. Det är mycket positivt att hon nu är motiverad till att bli drogfri och förvaltningsrätten ifrågasätter inte hennes vilja att ta sig ur missbruket. Hon har emellertid tidigare varit föremål för frivilliga insatser vilka inte gett bestående resultat. Därutöver har hon tagit återfall även efter det att hon fått reda på att hon är gravid vilket gör att det kan ifrågasättas om hennes motivation till att bli drogfri är tillräcklig för att lyckas på frivillig väg."

"Förvaltningsrätten konstaterar att [K25], trots den motivation som hon säger sig ha med anledning av det väntande barnet, valde att använda Tramadol medan hon frivilligt vårdades inneliggande för sitt alkoholmissbruk."

Som vi tidigare har diskuterat kan kvinnornas uttalanden om motivation grunda sig i att vill undvika samhällets dömande och ytterligare stigmatisering av deras problematik.

Förvaltningsrätten använder här kvinnans motivation till drogfrihet som ett tecken på att missbruket är allvarligt likt det Reitan och Weding (2012) tidigare konstaterar i deras studie. Som Palm (2009) diskuterar anser de professionella att det är deras ansvar att se till att tvångsvård genomförs på grund av att de då visar sitt ansvar för de berörda. Tvångsvård beskrivs av Blennberger (2005) som en paternalistisk lagstiftning och i ovanstående citat blir detta synsätt tydligt då de beskriver ett beteende som inte är vad som förespråkas för individen. Likt detta kan förvaltningsrätten här anse att deras paternalistiska dom kommer att visa att de tar ansvar för sina medborgare och att de utför en tjänst för medborgaren genom att uppfylla, i detta avseende, kvinnans önskan om drogfrihet. Kvinnan uppfyller inte de skyldigheter hon har till samhället (Hirdman 2001), en nykter och alkoholfri graviditet, och staten ingriper därför till skydd för fostret och tillrättavisar kvinnan. Samtidigt kan detta diskuteras mot att kvinnan faktiskt fortsatt missbruka. Kan kvinnas ord om drogfrihet då tolkas som ärlighet eller blir hennes känsla av att tvingas uppge motivation det som faller hennes dom i slutändan.

Sammanfattningsvis kan vi genom resonemangen i detta kapitel se hur socialnämnden tar ställning till graviditet och missbruk. Graviditeten kan förstärka synen på hur allvarligt socialnämnden anser att kvinnans missbruk är. Användandet av berusningsmedel under graviditet, trots att kvinnan uppgett motivation, anses i några av domarna påvisa att kvinnan har förlorat kontrollen över sitt missbruk. Förvaltningsrätten har i ett fåtal domar förstärkt kvinnans vårdbehov när kvinnan uppger avbrott i missbruket men bevis finns kring användande av droger och alkohol. Socialnämnden och förvaltningsrätten argumenterar genom dessa resonemang för att graviditeten skapar behov av omhändertagande enligt LVM när kvinnan inte är sammanhängande i vad hon uttrycker och hur hon agerar.

6:4 Skydd för det ofödda fostret

Som studien tidigare har konstaterat innefattas ett foster inte i begreppet närstående enligt LVM. Det går därför inte att döma en gravid missbrukande kvinna till tvångsvård på grund av att hon väntar barn och kan komma att skada sitt foster på grund av missbruket. Det vi kan finna i vårt material tyder dock på att det finns en vilja hos framförallt socialnämnden att ett foster ska kunna skyddas. I mer än en tredjedel kan vi se att fosterskador på något sätt nämns. I exemplet nedan väljer socialnämnden att nämna fosterskador som en konsekvens av kvinnans missbruk.

”Missbruk under graviditet kan ge skador på fostret” (19), ”[K27] är gravid och det finns en risk för fosterskador om hon inte får behandling för sitt missbruk.”

Reitan och Weding (2012) kan också konstatera att i flertalet LVM-domar omnämns barnets hälsa och att socialnämnden har tagit hänsyn till fostret i sin utredning. En vilja i samhället att skydda sina medborgare och verka för deras vällävdhet kan härledas till socialnämndens uttryckta vilja att också säkerställa ett ofött barns hälsa i enlighet med det paternalistiska tänkandet (Starring & Swärd 2006).

Kunskapsläget påvisar att kvinnor har en rädsla över att orsaka skador på fostret genom sitt missbruk (Reitan och Weding 2012, Trulsson 2006, Söderström 2011). Missbruket kan innebära skador på fostret, vilket kvinnorna är medvetna om när de ger uttryck för sin rädsla. Kvinnorna visar också en önskan om att skydda fostret genom motivation och ökad nykterhet som Trulsson (2006) och Söderström (2011) beskriver. Kvinnorna uttrycker att missbruket är farligt för barnet och inte önskvärt under graviditet. Som vår analys tidigare visat går detta också att koppla till de kvinnor som ger bifall till tvångsvård under graviditeten för att säkerställa sin egen och fostrets hälsa. ”Hon inser allvaret i att återfalla i missbruk eftersom hon tänker på sitt ofödda barn”(K21), ”Hon är gravid med beräknad förlossning i januari 2018 och känner en oro för sitt kommande barn”(K24).

Det finns ingenting i förvaltningsrättens domar som argumenterar för LVM på grund av risk för fosterskador. I de domar där socialnämnden har nämnt graviditeten som en del av kvinnans problematik hänvisar rätten i en fjärdedel av de granskade domarna till en proposition som beskriver vad termen närstående i lagen innefattar, eller att rätten inte kan ta hänsyn till fostret.

”Begreppet närstående i 4§ första stycket 3 c LVM innefattar inte ofödda barn. Vidare åsyftar uttrycket ”kan befaras komma att allvarligt skada sig själv” främst risken för självmord (prop. 1987/88:147 s.51).” (K5)

”Ofödda barn omfattas enligt förarbeten till LVM inte av begreppet närstående (se prop. 1987/88:147 s.51 och 92).” (K10)

Förvaltningsrätten tar i ovanstående citat avstånd från att ett ofött foster kan räknas med när bedömningen om LVM ska göras och tar hänsyn till lagens bestämmelser. Detta skiljer sig från Socialstyrelsens (2007) granskning av domar, där de har konstaterat tre domar där förvaltningsrätten tagit hänsyn till fosterskador i sina domskäl för att ge bifall till tvångsvård. Det som kan diskuteras är när fosterskador inte utskrivet tas i beaktande, men graviditeten anförs som argument för att kvinnan har ökat behov av tvångsvård. Exempelvis beskriver Reitan och Weding (2012) att förvaltningsrätten kan förstärka argumenten kring graviditeten och tar graviditeten i beaktande i domskälen. Då missbrukets påverkan på fostret är relaterat till fosterskador blir det indirekt en anledning till tvångsvård. Denna studie kan visa en rättslig förändring i benämning av fosterskador under de senare årens domar i förvaltningsrätten. En jämförelse kan göras med Socialstyrelsens (2007) granskning av domar från 2004–2006 där fosterskador tagits i beaktande. Utifrån empiri kan det konstateras att förvaltningsrätten övervägande refererar till att fostret inte kan tas i beaktande då det inte räknas som en närstående. De senare domarna lägger större vikt vid att härleda tvångsvården till kvinnans behov och vid benämning av graviditeten ska detta sättas i samband med kvinnans hälsa vilket vi kommer att diskutera nedan.

Sammanfattningsvis kan vi se att fosterskador är det resonemang, kopplat till fostret, som oftast återkommer i socialnämndens argumentation för kvinnans vårdbehov.

Förvaltningsrätten tar avstånd från att fosterskador är grund för omhändertagande av kvinnan och refererar till att ett ofött barn inte är en närstående person till kvinnan enligt lagen.

Kvinnorna kan beskriva att de har en rädsla för att skada barnet och uppger i majoriteten av domarna motivation till att avstå från droger eller alkohol på grund av graviditeten.

6:5 Kvinnans psykiska och fysiska hälsa kommer att förvärras

Socialnämnden är, som vi konstaterat innan, benägna att påvisa att fosterskador kan uppkomma på grund av kvinnans missbruk. De utvecklar i fem domar detta genom att fortsätta argumentera för att sådana skador även kommer att påverka kvinnans hälsa. I de fallen fortsätter socialnämnden sitt resonemang från att nämna fosterskador till att påvisa att skador på fostret kan innebära psykisk ohälsa för kvinnan. Argumentationen utgår från att kvinnan rimligtvis borde må dåligt om barnet eventuellt skulle födas med skador på grund av missbruket. Detta kan indirekt ses stå för att tvångsvården förebygger denna psykiska ohälsa

och socialnämnden agerar som hjälp av hänsyn till kvinnans framtida hälsostatus. Denna argumentation kan stå för paternalistiska influenser hos socialnämnden, där de verkar för kvinnans framtida välmående och involverar sig utifrån synen på det bästa ingripandet för hennes skull (Blennberger 2005).

Reitan och Weding (2012) påvisar i sin rapport att resonemanget om kvinnans framtida psykiska ohälsa är ett återkommande fenomen i LVM-utredningar för gravida kvinnor och de har kunnat urskilja detta i de domar de har analyserat. Liknande uttalande återfinns i Socialberedningens betänkande ds 1981:6 där kvinnligt missbruk och graviditet behandlats. Detta stärker tankesättet att en kvinna inte bör skada sitt barn samt att moderskänslorna ska vara så starka att det ska få psykiska konsekvenser vid insikten att de skadat sitt barn. Skuld och ångest är ord som förstärker detta synsätt. Kvinnor bör må dåligt över ett sådant faktum och blir skuldbelagda för att de inte har kontroll över sitt missbruk under graviditet. Detta exemplifierar Hirdmans (2011) beskrivning av hur kvinnan ska vara som förälder och hur tydligt samhället reagerar när kvinnan avviker från den könsstereotypa rollen. Hon följer inte det kontrakt som samhället har upprättat och avvikelse från reglerna leder till en reaktion. Resonemanget nedan kan ses vara moraliserande och skuldbelägger kvinnan för att hon utför handlingar som kan påverka barnet negativt.

”Missbruk under graviditeten kan ge skador på fostret. Eventuella skador på barnet kommer medföra ökad ångest, skuld och psykisk ohälsa för [K19].”

”Hennes missbruk kan komma att påverka fostret, vilket i sin tur kan påverka hennes psykiska hälsa på sikt om hennes barn föds med oåterkalleliga skador.”(K22)

För att stärka påståendet har socialnämnden i ett fåtal fall även styrkt sitt uttalande med läkarintyg. Läkarintyget informerar hur kvinnan mår, ibland med kommentarer både kring fysisk och psykisk hälsa.

”Genom sitt pågående missbruk under graviditeten utsätter hon både sin egen och barnets fysiska och psykiska hälsa för allvarlig fara till följd av missbruket.”(K19)

I exemplet ovan kan vi se att läkaren dragit slutsatsen att kvinnan utsätter sin fysiska och psykiska hälsa för en risk. Läkaren har dock innan konstaterat att kvinnan inte har någon

ångest och är stabil i affekt, något som förvaltningsrätten sedan kommenterar och anser väga tyngre än läkarens påstående om fysiska och psykiska hälsa. Socialnämnden kan genom läkarintyg påvisa konsekvenser av missbruket hos kvinnan vilket gör att hälsoindikationen kan uppfyllas. I citaten ovan vill socialnämnden och läkarna visa att kvinnan riskerar konsekvenser för sin psykiska och fysiska hälsa i framtiden. Denna vinkling kan också kopplas till det faktum att det inte går att hänvisa till fostret som skäl för tvångsomhändertagande. Genom att istället hänvisa till hur skador på fostret kan komma att påverka kvinnan kan rätten indirekt ta hänsyn till fostret. Det blir även en möjlighet för socialnämnden att stärka sin utredning och låta graviditeten påverka domens bifall, likt vad Staaf (2004) konstaterade i sin undersökning av LVM-utredningar hos socialnämnden.

I detta kapitel diskuteras kvinnans psykiska och fysiska hälsa och på vilket sätt socialnämnden och förvaltningsrätten kan härleda kvinnans hälsostatus till graviditeten. Socialnämnden argumenterar för att kvinnan kommer att påverkas negativt psykiskt vid insikten om skador på fostret, vilket indirekt kan stå för att tvångsvården förebygger detta. Socialnämnderna beskriver vårdbehov som ökat i dagsläget för att "rädda" henne från framtida konsekvenser av missbruket. Socialnämnden kan här skydda fostret genom att sätta graviditeten som relevant för kvinnans hälsostatus, vilket är belägg för uppfyllande av giltigt kriterium enligt LVM.

6:6 Graviditetens betydelse vid bedömningarna

Som vi har nämnt innan har socialnämnden i en stor majoritet av domar på något sätt nämnt graviditeten. Det finns dock en stor skillnad i hur mycket fokus graviditeten får i domarna. Allt från att socialnämnden enbart konstaterar att kvinnan är gravid till att graviditeten är det största skälet till ansökan. Detta är inget som skrivs rakt ut men det fokus som graviditeten får i domarna visar att det är något som socialnämnden har ansett vara viktigt. I två domar har socialnämnden lagt ett stort fokus på graviditeten utan att styrka att kvinnan har ett tillräckligt allvarligt missbruk för att hennes egen hälsa är i fara. Förvaltningsrätten har därmed avslagit ansökan om LVM med hänvisning till att kvinnans egen hälsa inte är i fara och att ett foster inte ingår i begreppet närstående. I citatet nedan kan vi se exempel från en av dessa domar.

”Individ- och familjenämnden har i sin ansökan lagt stor vikt vid att [K12] genom sitt missbruk utsätter sig och fostret för allvarlig fara. Förvaltningsrätten delar den oro som finns kring [K12] väntande barn. Emellertid omfattar inte skyddet för närstående i 4§ första stycket 3 punkten c LVM enligt förarbeten och praxis inte ett ännu ofött foster (se t.ex. prop. 1987/88:147 s.51). Förvaltningsrätten saknar således möjlighet att på grund av eventuell risk för skador på barnet bifalla ansökan om vård enligt LVM.”

Det finns dock undantag när förvaltningsrätten har ansett att graviditeten är relevant för domslutet och även uttalar sig om detta i domen. Förvaltningsrätten har då argumenterat för att det är viktigt att kvinnan får vård eller att kvinnan är i behov av extra stöd då hon befinner sig i en svår situation. Där graviditeten kan nämnas som en av flera faktorer eller som den enda faktorn till behovet. Följande två citat är från samma dom.

”[K20] är av ung ålder och står i begrepp att bli förstagångsförälder och det är därför viktigt att situationen kring henne med arbete och boende ordnas.”,

”Mot bakgrund av att [K20] är gravid är det extra viktigt att nödvändig vård faktiskt genomförs.”

I första citatet ovan beskrivs kvinnans unga ålder och det anses i domen relevant för omhändertagandet av både förvaltningsrätten och socialnämnden. Studier (Staaf 2004, Palm 2009) påvisar att unga kvinnor oftare blir omedelbart omhändertagna, samt att socialnämnden känner ett större ansvar för den gruppen. Tittar vi på Runquist (2012) idealtyp “förälder” så är detta tydligt då socialtjänsten visar ett omhändertagande och önskar ett stabilare liv för unga kvinnor. Det legitimerar tvångsvården och resonemanget blir centralt, då det är en ung kvinna och “föräldern” ser ett offer som är i fel miljöer och behöver tas därifrån.

Genus enligt Hirdman (2001) blir tydligt i dessa citat, då kvinnan ska inrätta sig efter modersrollen och hon är förpliktigad att se efter hemmet och familjen. Den kommande rollen som förälder innebär att socialnämnden och förvaltningsrätten ser ett behov av att kvinnan inrättar sig i en mer könsstereotypisk roll, drogfri och med ett fast boende och arbete (Trulsson 2006, Söderström 2011). Staaf (2004) beskriver att uttalande som schabloniserar omständigheterna i en utredning utefter stereotypiska kategorier såsom ung eller kvinna kan innebära att individen blir kränkt. Likaså är det inte heller individens faktiska omständigheter

som tas hänsyn till utan kvinnan i fallet blir ifrågasatt på grund av sin unga ålder. För gravida kvinnor kan detta innebära dubbla omständigheter som ligger dem till last. Staff (2004) beskriver också att det i utredningar på kvinnor oftare nämns om hon är förälder än vid utredningar på män. Detta visar att socialnämnden ser föräldrarollen som relevant fakta i kvinnornas utredningar och information som de anser ska komma fram till förvaltningsrätten. Vidare innebär det att socialnämnden tycker att förvaltningsrätten ska ta hänsyn till barn i missbrukarens omgivning och att de har en tanke om att förvaltningsrätten tar barn i beaktande vid ett bifall i rätten. Missbrukande kvinnor som blir gravida är ofta något yngre än andra kvinnor inom tvångsvården enligt Reitan och Weding (2012). En omständighet som kan tala för detta är socialsekreterarens inställning till unga missbrukare. Palm (2009) beskriver att kommuner kan vara mer villiga att lägga mer resurser på individer de ser kan ha en missbruksfri framtid. Att kvinnan också är gravid kan tala för positiva utfall av tvångsvård då kvinnan är mer motiverad (Söderström 2011), vilket gör att socialnämnden starkare kan legitimera sitt beslut om LVM.

Sammanfattningsvis kan vi utläsa från domarna att förvaltningsrätten i den största majoriteten inte argumenterar för att graviditeten är relevant för omhändertagandet av kvinnan. När förvaltningsrätten anser att socialnämnden har lagt för stor vikt vid graviditeten i sin argumentation för tvångsvård kan de ge avslag på ansökan. Undantag finns från detta, då förvaltningsrätten anser att vårdbehovet ökar på grund av graviditeten och att omständigheter omkring kvinnan inte är fördelaktiga för hennes föräldraskap.

6:7 Utfallet av ansökan

I 23 av 28 domar där socialtjänsten har ansökt om LVM i vårt material väljer förvaltningsrätten att bifalla ansökan. I dessa domar kan vi se att förvaltningsrätten inleder med ett konstaterande att det föreligger ett fortgående missbruk av antingen narkotika eller alkohol, vilket är det första kriteriet i lagen. Detta bevisas genom läkarintyg, blodprov, kvinnans egen berättelse, socialtjänstens uppgifter eller via orosanmälan från anhöriga eller sjukvården. Därefter skiljer sig domarna åt markant från att förvaltningsrätten enbart konstaterar att kvinnan uppfyller övriga kriterier till utförliga beskrivningar hur kriterierna är uppfyllda. I majoriteten av dessa domar kan vi se att argumenten för att bifalla

socialnämndens ansökan främst bygger på att kvinnan har ett fortgående missbruk och att frivilliga insatser inte har fungerat.

Som denna analys tidigare har berört finns det en risk att både socialnämnden och förvaltningsrätten antingen har vinklat eller nedtonat information som juridiskt skulle kunna vara gynnande för kvinnan. En sådan slutsats kan dras eftersom tidigare forskning från Reitan och Weding (2012) visar exempel på detta samt att det i materialet har funnits domar där skälen för avgöranden är bristfälliga och kortfattade. Majoriteten av domskälen i domarna har dock mer belägg för att tvång anses vara rättfärdigat på grund av att kvinnan uppfyller kraven i LVM. Det som är intressant att koppla tillbaka till från tidigare kunskap och forskning är hur den svenska staten rättfärdigar att tvångsvård sker över kvinnans självbestämmande. Tvånget som anses vara skäligt i Sverige kan ses på ett helt annat sätt om Sverige till exempel jämförs med grannlandet Danmark (Palm 2009). Tvånget fortsätter att användas till skydd för den enskilda och diskussioner om att skärpa lagen ytterligare för gravida kvinnor finns i svenska samhället. Denna mer tydliga paternalistiska inställning till tvångsvård är troligen färgat av normaliseringen av detta tankesättet där människor får fatta sina egna beslut så länge besluten anses vara "bra" och "normala" som Palm (2009) beskriver.

I fem av 28 fall avslår förvaltningsrätten socialnämndens ansökan. I två av dessa domar har kvinnan visat att hon varit negativ på tester och själv uppgett att hon inte vill eller har tagit droger de senaste månaderna. Exakt hur lång tid förklaras inte men minst två tester den senaste tiden har varit negativa resultat för de båda. Kvinnorna kan i dessa fall stärka sina ord när de säger sig vara motiverad till drogfrihet genom de tester de har lämnat. I ett av de fem avslagen kan vi se att förvaltningsrättens argument bygger på att kvinnan har sökt vård men inte blivit erbjuden någon frivillig vård av socialnämnden. Socialnämnden har då inte uppfyllt kravet då vård ska ske i frivilliga former om möjligheten finns. I de sista två domarna där förvaltningsrätten avslagit ansökan har socialnämnden lagt ett stort fokus på att kvinnan behöver vård på grund av graviditeten och inte visat varför kvinnan själv utsätter sig för en allvarlig fara av något slag. Förvaltningsrätten har då avslagit ansökan då kriterierna i lagen inte har varit uppfyllda. De har också varit tydliga i dessa fall att ett foster inte kan räknas inom skyddet för närstående.

I de första två domarna där kvinnan bevisat sin drogfrihet genom negativa tester förstärks kvinnans ord och förvaltningsrätten väljer då att lita på att kvinnan varit fri från sitt missbruk.

Rätten visar här att det finns en balans mellan det paternalistiska tankesättet och individens egenansvar som Blennberger (2005) beskriver det, men att ordet från kvinnans måste kunna stärkas för att hon ska tas på allvar. I domarna där förvaltningsrätten har avslagit socialnämndens ansökan på grund av att fokus enbart har varit på graviditeten kan vi se att rätten går emot det vi tidigare har analyserat kring dämpande av graviditeten.

Förvaltningsrätten visar i sin sammanfattning av socialnämndens utredning att graviditeten har haft stort fokus, till skillnad från andra exempel där vi resonerar att förvaltningsrätten kan ha varit mer selektiv med vilken information de presenterar. Dessa domar har en utförlig beskrivning av socialnämndens argument kring kvinnans graviditet och är sedan tydliga i skälen för avgörandet att graviditeten inte går att medräkna som skäl för tvångsvård. Rätten går här emot det paternalistiska tankesättet som både Blennberger (2005) och Swärd och Starrin (2006) beskriver och väljer att helt följa den lagstiftning och de förarbeten som finns kring LVM där ett foster inte går att skydda.

I detta kapitlet har det framgått vad som påverkar utfallet av ansökan och hur utfallen av domarna har blivit. Domarna innehåller varierande mycket information kring kvinnans situation och hur hon uppfyller de kriterier som måste uppfyllas enligt lag. Blir fokus på graviditeten för stort kan förvaltningsrätten avslå ansökan på grund av ett foster inte räknas som närstående enligt lag.

7 Slutdiskussion

Denna studie har granskat LVM-domar och den argumentation som förs kring graviditet hos en missbrukande gravid kvinna. Fokus har varit på tre olika parter, förvaltningsrätten, socialnämnden samt kvinnan själv och hur de diskuterat graviditeten. Studien har belyst huruvida graviditet är en omständighet som förändrar de förutsättningar som finns för tvångsvård och parternas syn på vårdbehov hos kvinnan. I följande avsnitt presenteras en sammanfattande slutdiskussion som även kopplar tillbaka till studiens frågeställningar. Sedan förs en diskussion om författarnas egna tankar kring ämnet och förslag till fortsatta studier inom området.

7:1 Sammanfattande slutdiskussion

Sammanfattningsvis kan det konstateras att förvaltningsrätten, socialnämnden och kvinnorna i stora drag skiljer sig åt i beskrivningen av graviditeten. Majoriteten av kvinnorna ger uttryck för graviditeten som positiv och att barnet är en motivation för att avstå från droger och alkohol. Dessa kvinnor beskriver att de själva kan ta tillgodose sitt vårdbehov och är inte i behov av tvångsvård. Kvinnornas önsknings- och beskrivningar kan ses som ett försök att anpassa sig efter samhällets normer och syn på hur en kvinna ska bete sig enligt Hirdmans (2001) könsstereotypa roller. I flera fall är kvinnornas motivation så stark att de frivilligt går med på tvångsvård, målet i slutändan för dessa kvinnor är en drogfri graviditet med eller utan tvång.

Socialnämndens mest återkommande argument för LVM utöver kvinnans missbruk är oro kring fostret och en rädsla för att kvinnan inte avstår från droger eller alkohol och därmed skadar fostret. Socialnämnden beskriver då kvinnans vårdbehov som ökat för att "rädda" kvinnan från framtida konsekvenser. Argument förs även kring att kvinnan kommer att må psykiskt eller fysiskt dåligt vid insikten av att hon har gett skador till sitt barn. När kvinnan har missbrukat under graviditeten kan socialnämnden se det som försvårande omständigheter, där kvinnans motivation till drogfrihet starkare ifrågasätts och tvångsvården blir mer legitim.

Förvaltningsrätten är mer selektiv i sitt benämning av graviditeten i bedömningarna och vid flertalet tillfällen väljer de att hänvisa till den lagliga grund de kan bedöma utefter. Denna hänvisning innebär att fostret inte kan tas i beaktande vid bedömningen av tvångsvård då det inte räknas som en närstående till kvinnan. I ett fåtal domar använder förvaltningsrätten graviditeten som argumentation för att stärka vårdbehovet hos kvinnan. Förvaltningsrätten kan anse att vårdbehovet ökat om hon har tagit återfall under graviditeten samtidigt som hon har uppgett motivation. Missbrukets allvarlighetsgrad har förstärkts då kvinnans handling och hennes ord inte överensstämmer. Förvaltningsrätten har även i ett fåtal domar argumenterat för att vårdbehovet har ökat på grund av att graviditeten och situationen som kvinnan befinner sig i inte är fördelaktigt för hennes föräldraskap.

Teorier har använts för att förstå hur samhället påverkar viljan att skydda både kvinnan ifrån fortsatt missbruk och hur synen på fostret kan diskuteras när en gravid kvinna har en livsstil som är skadlig för fostrets utveckling. Genus bidrar till förståelsen av en missbrukande kvinna

som moder och hur olika könsroller påverkar dels hur hon själv uttrycker sig kring föräldrarollen men även hur samhället dömer henne när hon avviker från könsnormerna. Paternalismen hjälper oss att förstå varför samhället väljer att ingripa med tvångsvård när medlemmar i en stat har en livsstil som anses skadlig för individen själv men även personer i dennes närhet. Socialtjänsten bygger i huvudsak på frivillighet, normen är att den hjälpsökande ska vara motiverad till förändring och tvångsvården är ett av de tillfällen då individens autonomi frångås.

Under arbetets gång har två faktorer framkommit som hade möjliggjort en djupare analys av kvinnornas situation i rättssystemet. Studiens material uppfattades vid tillfällen bristfälligt i den information domarna presenterade och mer utvecklade resonemang i domarna hade bidragit till större mättnad i empirin och analysen. Då socialnämndernas utredningar inte var tillgängliga blev det svårt att veta hur det övriga utredningsmaterialet var formulerat. Det går här att ställa sig frågan kring om graviditeten får större plats i socialnämndens LVM-utredningar och att den informationen sedan plockas bort av förvaltningsrätten till de domar som studien granskat. En dom inom förvaltningsrätten är förekommen av en muntlig förhandling där de olika parterna argumenterar för sitt fall. Detta är också något som studien hade haft fördel av att granska för att komplettera de domar som har studerats och ett förslag till vidare forskning inom området.

7:2 Egna reflektioner och förslag till framtida studier

Under skrivandet av denna studie har båda författarna reflekterat över sina egna åsikter kring den LVM-lagstiftning som finns idag. Att kvinnors självbestämmande och integritet ska skyddas i samhället känns som en självklarhet. Samtidigt brinner vi väldigt starkt för att foster inte ska komma till skada och påverkas av ämnen som deras moder väljer att använda under graviditeten. Det som vi kan konstatera är att diskussionen kring tvångsvårdslagstiftningar alltid bör finnas och det är viktigt att fortsätta reflektera över vilka konsekvenser ändringar i lagen kan ha för de människor som drabbas av förändringen.

Som vi tidigare har konstaterat i studien är gruppen av kvinnor som omhändertas under graviditet en relativt liten grupp. Dock känns det viktigt att fortsätta liknande studier för att fortsätta att uppmärksamma människorna som faktiskt blir omhändertagna enligt LVM.

Förslag till fortsatt studie inom området och som det hade varit intressant att veta mer om är om det finns några skillnader på hur domstolen dömer mellan kvinnor och män i LVM-domar. Det hade speciellt varit intressant att veta om det finns några skillnader i hur domstolen dömer mellan könen när det är barn inblandade i argumenten för tvångsvård. Anses kvinnor oftare än män förstöra sina liv för att de inte kan ta hand om sina barn eller är samhällets syn på kvinnor och män mer jämlik idag än tidigare? Ett annat förslag är att skapa en jämförelse mellan Sverige och Norge för att se vilket system som har mest positivt resultat av deras aktuella lagstiftningar. Detta då Norges lagstiftning tillåter att omhänderta gravida missbrukande kvinnor till skydd för det ofödda fostret. Norges lagstiftning försöker också skapa ett band mellan moder och barn efter att barnet är fött vilket kanske kan ge kvinnan ännu mer motivation till att sluta missbruka. Forskning bör alltid lyfta fram och belysa människors livsvillkor. Vi får aldrig blunda från den verklighet som drabbar människor i vårt samhälle, kvinna som man, barn som foster.

8 Referenslista

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2011) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap. I Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Blennberger, Erik (2005) *Etik i socialpolitik och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Boréus, Kristina (2011) Texter i vardag och samhälle. I Ahrne, Göran, & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

English D, G Hulse, E Milne, C Holman & C Bower (1997) Maternal cannabis use and birth weight: a meta-analysis. *Addiction* 92:1553-1560

Gunnarsson, Åsa & Eva-Maria Svensson (2009) *Genusrättsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Gustafsson, Ewa (2002) Fostret i fokus? - om rättssäkerhet och tvångsvård av gravida missbrukare. I Vahlne Westerhäll, Lotta (red.) *Rättssäkerhetsfrågor inom socialrätten*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Hirdman, Yvonne (2001) *Genus: om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber

Hulse, G, D. R. English, E. Milne, C. D. J. Holman & C. I. Bower (1997a) Maternal cocaine use and low birth weight newborns: a meta-analysis. *Addiction*. 92:1561-1570

Hulse, G, E. Milne, D. R. English & C. D. J. Holman (1997b) The relationship between maternal use of heroin and methadone and infant birth weight. *Addiction* 92:1571-1579

Klee, Hilary (2002) Women, family and drugs. I: Hilary Klee, Marcia Jackson & Suzan Lewis (red.) *Drug misuse and motherhood*. London, Routledge

Lundeberg, Ingrid Rindal, Kristian Mjåland, Karl Harald Søvig, Even Nilssen & Bodil Ravneberg (2010) Tvang overfor rusmiddelhengige - Evaluering av Lov om sosiale tjenester §§ 6-2, 6-2a og 6-3. *Uni Rokkan-senteret*, rapport nr 2. Bergen.

Palm, Jessica (2009) ”Man får inte suppa ihjäl sig enligt svensk lagstiftning”. *Nordisk alkohol- och narkotikatidsskrift*. VOL 21: 277-293

Reitan, Therese (2011) Gravida missbrukare i svensk tvångsvård. *Nordic studies on alcohol and drugs*. Vol 28:3. 211-233

Reitan, Therese & Linda Weding (2012) *Gravida missbrukare inom LVM-vården*. Institutionsvård i fokus

Runquist, Weddig (2012) *Legitimering av tvångsvård: klienter och deras socialsekreterare om LVM*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2012

SBU (2001) *Behandling av alkohol- och narkotikaproblem - En evidensbaserad kunskaps-sammanställning*. Elanders Graphic Systems, Stockholm

Socialstyrelsen (2007) *Gravida kvinnor med missbruk och barn som lever i familjer med missbruksproblem. Avrapportering av regeringsuppdrag*.
http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8969/2007-107-19_2007107191.pdf (Hämtad 2017-10-26)

Socialstyrelsen (2017) *Statistik om vuxna personer med missbruk och beroende 2016*.
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20700/2017-9-23.pdf>
(Hämtad 2017-10-20)

SoU (1981). *Åtgärder mot missbruk under graviditet: delbetänkande*. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förl.

SoU (2004) *Tvång och förändring. Rättssäkerhet, vårdens innehåll och eftervård. Betänkande av LVM-utredningen*. Stockholm, Edita Norstedts tryckeri AB

StAAF, Annika (2004) *Analys av socialnämndernas utredningar inför ansökan om tvångsvård enligt LVM. I Forskningsrapporter. Bilagedel till LVM-utredningens betänkande. Tvång och förändring*. Stockholm: SOU 2004:3. Fritzes.

Statens folkhälsoinstitut (2009) *Alkohol, graviditet och barns utveckling*. Stockholm, Strömberg

Steffne, Nel & Sadie Geraghty (2017) *Amphetamine use in pregnancy: Perinatal approaches to improve maternal and neonatal outcomes. British Journal of Midwifery. 25:9*

Storbjörk, Jessica (2010) *Vem tvångsvårdas? Utmärkande drag för tvångsvårdade respektive frivilligt vårdade personer med alkohol- och narkotikaproblem. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 27:1 19–46*.

Svedmark, Eva (2012) *Att skydda individen från skada. En forskningsetisk balansakt*. I Kalman, Hildur, & Veronica Lövgren(red.) *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups

Swärd, Hans & Bengt Starring (2006) *Makt och socialt arbete*. I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.). *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur

Söderström, Kerstin (2011) *Mental preparation during pregnancy in women with substance addiction: a qualitative interview-study. Child and Family Social Work. VOL 17: 459-467*

Trulsson, Karin (2003) *Manligt och kvinnligt i smältdegen. Nordisk alkohol- & narkotikatidsskrift 20: 5-19*

Trulsson, Karin (2006) *Dans på lina: Kvinna, mamma och missbrukare*. Carlsson bokförlag: Stockholm

Vetenskapsrådet (u.å.) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.*

<http://www.codex.vr.se/text/HSFR.pdf> (Hämtad 2017-11-21)

Lagstiftning

SFS 1988:870. *Lag om vård av missbrukare i vissa fall*

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*

Proposition

Proposition DS 2009:19. *Insatser för en alkohol- och narkotikafri graviditet.*

9 Bilaga

Målnummer

K1 - 5443-12

K2 - 1780-13

K3 - 13757-13

K4 - 7668-13

K5 - 8793-13

K6 - 1012-14

K7 - 1053-14

K8 - 12301-14

K9 - 2376-14

K10 - 29642-14

K11 - 6017-14

K12 - 6631-14

K13 - 8641-14

K14 - 9357-14

K15 - 1860-15

K16 - 3784-15

K17 - 9090-15

K18 - 10503-15

K19 - 13712-16

K20 - 3728-16

K21 - 3963-16

K22 - 4209-16

K23 - 8064-16

K24 - 10223-17

K25 - 2675-17

K26 - 485-17

K27 - 632-17

K28 - 7096-17